ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ — ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՅԻՍԻ 1846 — ԹԻՒ 259.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՔ

Կոստանդնուպօլիս, 14 մայիսի։

Ճանապարհորդութիւն Օգոստափառ Արքային։

Վեհափառ Սուլթանը ամսիս 24ին մայրաքաղաքէս ելլելով, ամիրներէն դուրս փառաւոր վրանի մը տակ օթեւանեցաւ. ուր եւ մարդասիրաբար ընդունեց ամէն երեւելի պաշտօնատարները, որոնք պատիւ ունեցան ողջերթ ըլլալու Նորին Վեհափառութեան մինչեւ այն տեղը։

Օգոստափառ Սուլթանը իր սովորական քաղցրութեամբը պատուաւորելէն ետքը զանոնք, յատուկ յորդորանօք յանձնարարութիւն ըրաւ իւրաքանչիւրոց, որպէս զի հոգ տանին իրենց պաշտօնին կատարողութիւնը ճշդիւ եւ զգուշութեամբ գործի դնելու, հասարակաց անդորրութիւնը եւ բարեկարգութիւնը հաստատ պահելու համար։

Սան Ֆանոյէն մեկնելու ժամանակը Վեհափառ Արքան բարեհաճեցաւ որ իր առջեւը ներկայանան բոլոր երեւելի բնակիչները յիշեալ գեղին, եւ Մուքթեղին. որոնց՝ հանդարտ ասենութեամբ մը յայտնեց, թէ կայսերական սիրտը նստելէն 'ի վեր անդադար կաշխատի միշտ իր ժողովրդոց բարեբաղդութեանը համար, եւ թէ հիմակուան իր ըրած ճանապարհորդութիւնը ուրիշ խորհուրդ մը չէ, բայց միայն անձամբ տեսնել ըլլալու համար իր ժողովրդոց վիճակին. ուստի կը ցանկայ բոլոր սրտիւ, որ ամէնքը, թէ քրիստոնեայ եւ թէ տաճիկ մէկզմէկու հետ եղբօրպէս փարուէին միշտ միաբանութեամբ եւ սիրով։

Այս առենաբանութենէն ետքը Օգոստափառ Սուլթանը քանի մը երեւելի գեղացիներուն պատուոյ զգեստ բաժնել տալով, հրաման տուաւ որ իրենց տեղերնին երթան։

Վեհափառ Արքան ամսիս 27ին Սան Ֆանոյէն մեկնեցաւ իր բոլոր ուղեկից պաշտօնատարներովը դէպ 'ի Պէօյիւքչէքմէճէ ըսուած գեղը. ուր եւ բազմաթիւ գեղացիներ ծեր եւ տղայք ամէն կողմէն ժողվուեր էին Նորին Վեհափառութեան տեսութեանը արժանի ըլլալու համար։

Օգոստափառ Սուլթանը տեսնելով անոնց սրտին ուրախութիւնը շատ մխիթարեցաւ. եւ մարդասիրական ոգիէ շարժեալ հրաման ըրաւ իր բժշկապետին, որ յիշեալ գեղացի երիտասարդները եւ մանկունքները պատուաստել տայ ձրիապէս, որոնք գրեթէ ամէնքը դեռ պատուաստուած (աշըլանմըշ) չէին։

Օգոստափառ Թագաւորը նոյն գիշերը Պէօյիւքչէքմէճէ մնալով, հետեւեալ օրը ճամբայ ելաւ Ադրիանուպօլիս երթալու. ուստի մայիսի 2ին հասնելով, փառաւոր հանդէսով մտաւ յիշեալ քաղաքը, եւ այն տեղը՝ ըստ սովորութեանն ոսկի եւ արծաթէ դրամներ կտրեցին, որոնք Պօլսոյ դրամներէն ամենեւին տարբերութիւն մը չունին. միայն քաղաքին անունը յիշատակուած է վրան։

Վեհափառ Արքային մեկնելէն 'ի վեր կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ քաղաքականութեան մէջ. իսկ Բարձրագոյն Դուռը շարունակաբար կաշխատի միշտ հաստատել եւ 'ի կախ մնացած գործքերը կարգի դնելու ըստ սովորութեանն։

Բազմաթիւ ալպանիացի ընտանիքներ կը գտնուէին Իւսքիւպի մէջ, որոնք թէպէտեւ առ երեւս մահմէտական կը ձեւանային, բայց գաղտնաբար քրիստոնէական կրօնից կը հետեւէին շատ տարիներէ 'ի վեր։ Այս բանը երեւան ելլելու ըլլար նէ, յիշեալ ընտանիքներուն շատ վնաս կրնար ծնանիլ իրենց քաղաքակից տաճիկներուն կողմանէ. վասն որոյ բարձրագոյն հրամանաւ Սէլանիկ խրկուեցան այն գերդաստանները, քանի մը պաշտօնատարաց վերակացութեամբը. որոնք ամենեւին հոգ չտանելով անոնց խղճալի վիճակին, եւ խիստ հարկաւոր բաներէն ալ զուրկ պահելով զանոնք, շատերը ճանապարհին մեռան։ Օսմանեան կառավարութիւնը այս տմարդի վարմունքը իմանալով, յանցաւորները խիստ պատժուեցան եւ յիշեալ խեղճ գերդաստանները Անհըլճ բերել տրուեցան. ուստի քաղաքական կառավարիչները, թէպէտեւ յատուկ հրամաններ ընդուներ էին Բարձրագոյն Դռնէն, այսու ամենայնիւ մարդասիրութիւն չը ցըցուցին ամենեւին նոյն գաղթականաց. որոնցմէ ամէն օր կը մեռնէին իրենց սաստիկ կարօտութեան պատճառաւը։ Այս հարկաւոր գոր-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ԱՆՏՕՆ ԿԱԼԼԱՆՏ

ՕՐԷՆՔ

Բարք վարուց եւ սովորութիւնք։

(շարունակութիւն)

Եթէ եւս սիրտն երիկ կնիկ բաժնել ստիպել ուզեցած գնով. որպէս զի շատ գործք գտնեն. բայց առաւ ըլլէ բնին փառաբանելու համար, ալ աչքին չըկար. հանդչելու առեն չունէին անդադար աշխատանքէն. եւ բնաւ տխուր չէին ըներ, բնաւ Աստուծմէ չէին տրտնջեր, բնաւ ուրիշին ծառայ (հարէմ) խօրաթայ՝ տղայը չէին ըներ. գիտէին որ աս կուրէ անմեղ ըլլայ. եւ աչքերնին չարի կըբացվի. եւ ան առենէն կիմանան իրենց խեղճութիւնը։

Ես վախցուցած չորս տարի մը, ուր ներս ձերմակը ճերմակ ներկեալ երբոր կապէին, քաղաքին յիշեցին պարտէզին, ձմեռվան սկիզբները՝ դուռ բացուած կըլլար Կոլլանոց. աս դուռը տեղը կախեր. օրը՝ մէկ զարհուրելի օր մը էր. կծու ցուրտ մը, սառած անձրեւ մը, երկինք գետինք խառնած էին. եւ աս աշխատաւոր հայրը՝ որ խօսք տուեր էր ան շաբաթ օրը լմնցնելու, ըստ չըրաւ լմնցուց. հարուր զուռուշ վարձքը առաւ, փողէց տղըցը քով տունը եկաւ։ Այլ ինչ վիճակի մէջ տէր Աստուած. տունը քրտինք, ըմթերը խըխուժեցած, ցուրտը անձրեւը բոլոր մարմինը ծածկեր թափանցած եւ չիկերած չիմացած ընկաւ մահիճը։ Անկէ վերն եկաւ սաստիկ ջերմ մը, եւ ետեւէն չոր հազ մը. եւ բոլոր ջիղերը պաղեցան բռնվեցան. եւ ժամէ 'ի ժամ ուժը ճարը կտրելով՝ երկու օրէն մահուան դուռը հասաւ։ Խեղճ կին մեղքեց աղէկ զաւկները մէկիկ մէկիկ պագնելու՝ եւ բարով մնաք ըսելու։ Երբոր ան եօթնը՝ Աստուծը կըպագնէր, երեսնին զանգակը՝ երեկոյեան աղօթքը ընելու զարնեց. աս բարեպաշտ հայրը ուզեց երեսը խաչակնքել, բայց ձեռքը ճակտին չհասած՝ վար ինկաւ, եւ աղօթքին առջի բառը՝ որ պռկունքէն կելլէր, հոգին թռաւ.....

Ամ կրնայ հիմայ պատմել լացը ողբը ան օխտը որբերուն, եւ մանաւանդ ան նոր որբեվարիին, որ այնպիսի աղէկ երկիւղ զրկըւեցաւ զատուեցաւ. եւ այսքան որբերը հիմայ մինակ իր վրայ ինկան... ան հարուր զուռուշը որ բերաւ, ինչվան ո՛ր պիտի երթայ. ինչ ցաւ. ինչ յուսահատութիւն. մօտը ազգական մը չիկայ, բարեկամ մը չիկայ, բնաւ մարդ մը չիկայ. ով հիմայ այսքան ցաւերուն մէջ իրեն խըշխըշած սրտին՝ մէկ մխիթարական բանմը զուրցէ պիտի։

Որքան աս խեղճ տանը մէջ որբերուն ցաւը տրտմութիւնը սիրտ կըկըտրտէր, այնքան դուրսը դրացիները անհոգ անզգամ կեցան ո՛չ եկան ո՛չ գացին, միայն մէկ հիւանդ մը՝ տապանակ մը շինեց, մեռելը մէջը դնելու եւ թաղելու. եւ ան խաւրեց ըսելով, թէ աս ընծան (հէտիյէն) շատոնցմէ կուզէի ընել իրեն։ Տէր նախանձը թէ ինչվան ուր մարդուս սիրտը ապառաժ քար կընէ, եւ լեզուն կըլեզվնէ։

Երկու գերեզման փորողներ՝ եկան վերցուցին մեռելը, եւ որբեվարին՝ իր օխտը զաւկովը ետեւէն գացին գերեզմանատունը, հոն տեսան թաղումը եւ ծունկ չոքեցան ընկան գերեզմանին հողին վրայ լալով հեկեկալով աղօթք ըրին. եւ արցունքով հողը թրջեցին։

Խեղճ որբեվարին պէտք է հիմայ որ տունը դառնայ. մէկ նոր ցուրտ ցաւերուն վրայ որ զատելի պիտի երկինը գերեզմանէն։ Ինչեց երկու պզտիկներուն ձեռքը, մէկալները առջեւը ըրկան, քալելով աչքերը լեցուած, տէր Աստուած աս ինչ եղաւ ըսաւ. ո՛ւր կերթամ կոր օխտը զաւկներովս։ Երջանիկ է մայրը Շամուէլ, որ Մակա-

ծին համար արտաքոյ կարգի ժողով մը եղաւ անդեալները Բարձրագոյն Դուռը, ու բանեղ որոշեցաւ, որ Թարգմանութեան գրասուն գլխաւոր գործակալներէն Մէհէմմէտ Էֆէնտին անմիջապէս Մանչըստր խրկուի, յիշեալ գծբաղդ գերդաստանաց հարկաւոր եղած օգնութիւնը ընելու և յանցաւորներուն արժանաւոր պատիժը տալու համար: Ասոր Մէհէմմէտ Էֆէնտին իրեն ճամբայ ելաւ բաւական դրամ, հագուստ և կերակուրի վերաբերեալ պաշարներ հետը առնելով՝ նոյն աղքատներուն ընտանեաց բաժնելու համար: Այս եկամուտէն զատ Նաֆըզ փաշան հրաման տուաւ մարդասիրաբար, որ այն խեղճերը հիմակուհիմայ կարող ըլլան բնակելու իր ընդարձակ ագարակը. ուրեմն բազմաթիւ խղճմիներ, և երկրագործութեան վերաբերեալ ամէն տեսակ գործիքներ կան:

Օսմանեան կառավարութեան այս մարդասիրական ընթացքը անշուշտ գովութեան և երախտագիտութեան արժանի է. քանզի առանց տարբերութիւն մը ընելու կրօնքի համար, հաւասարապէս իր ամէն հպատակաց վրայ խնամք կտանի հայրաբար՝ պատժելով բոլոր օրինի աղնդախները, որոնք վեհափառ և առատաձեռն Սուլթանին հրամանացը դէմ բռնութիւն կընեն և կըչարչրեն իրենց եղբայրները կրօնքի համար:

Օգոստափառ Սուլթանը բարեհաճեցաւ Նէշանի Իֆթիխար մը շնորհել Անգղիոյ կառավարութեան ճարտարապետ միսթր Սմիթին, որուն առաջին յանձնուած է մայրաքաղաքիս Անգղիոյ դեսպանատան շինութիւնը: Միսթր Սմիթը առիթ ունենալով քանի մը ծառայութիւններ ընելու օսմանեան կառավարութեանը, արժանի եղաւ ընդունելու յիշեալ պատուոյ նշանը:

—Գաղղիացւոց Թագաւորը գեղեցկագին ծանրագին ընծաներ խրկած է Վեհափառ Սուլթանին, փոխանակ անոր ըրած պարգևացը Մօնթբանսիէի դքսին, որ յիշեալ Թագաւորին տղան է:

Այս ընծաները Գաղղիոյ դեսպանին ձեռօքը Նորին Վեհափառութեանը պիտի ներկայուի, Բուճէլէն ետ դառնալու ատենը:

—Անգղիոյ դեսպան Վսեմափայլ սըր Սթրէթֆորտ Քէննինկը, որ իր կառավարութեան թոյլտուութեամբը Լոնտրա պիտի երթայ քանի մը ամիս մնալու համար, մայիսի վերջի օրերը ճամբայ ելլելու է կըսեն:

ԵԳԻՊՏՈՍ

Աղեքսանդրիա, 30 ապրիլ.

Քաղաքական երևելի դիպուած մը չունիմք ծանուցանելու. միայն կըսենայ թէ Բարձրագոյն փոխարքային Կոստանդնուպօլիս երթալու ուղևորութիւնը գործքի պիտի դրուի անպատճառ. քանզի արդէն հարկաւոր եղած պատրաստութիւնները կըլլան մեծ գործունէութեամբ. և օսմանեան նորաձևով շատ հագուստներ պատրաստուեցան եւրոպացի դերձակաց, և հրաման տրուեցաւ, որ բոլոր պաշտօնատարները և գործակալները օսմանեան ձևակերպ հագուստ հագնին:

Դեռ յայտնի չէ, թէ որո՞նք ուղեկից պիտի ըլլան Նորին Բարձրութեանը 'ի Կոստանդնուպօլիս. այսու ամենայնիւ կըսենայ թէ Իպրահիմ փաշան և Սայիտ պէյը անպատճառ Փոխարքային հետ ճանապարհորդակից ըլլալու են:

Հաստատկօրէն կըկարծուի թէ Բարձրագոյն փոխարքային ճանապարհորդութիւնը Իպրահիմ փաշային Եւրոպայէն դառնալէն ետքը 'ի գործ կըդրուի: Կըհաստատեն թէ արդէն հրաման տրուեցաւ Նիլ շոգենաւուն որ պատրաստ ըլլայ Մարսիլիա երթալու, ուսկից Եգիպտոս պիտի բերէ Բարձրագոյն Իպրահիմ փաշան, որ հիմակուհիմայ Փարիզ կըգտնուի:

Չինաստանի Գաղղիոյ դեսպան մուսիւ տը Լակրընէն իր բոլոր պաշտօնատարներովը ամսուս 23ին հասեր է 'ի Սուէզ՝ Արճիլիա ըսուած գաղղիական շոգենաւով, և վաղը կըսպասուի 'ի Գահիրէ. ուր տարակուսութիւն չկայ թէ մեծ պատիւ և հիւրասիրութիւն պիտի ընդունի Նորին Բարձրութեան կողմանէ:

Առևտրական գործքերը մեծ հանդարտութեան մէջ են. և նոր վաճառմունք մը չունիմք ծանուցանելու:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ

Իռլանտայի մէջ խռովութիւններ և անկարգութիւններ միշտ անպակաս ըլլալով, և կառավարութիւնը քաղցրութեամբ և համոզական կերպիւ չկրնալով դադրեցընել զանոնք, հասարակաց խորհրդարանը մեծագոյն մասին հաւանութեամբը որոշեց, որ այսուհետև բռնի և սաստիկ միջոցներ 'ի գործ դրուին յիշեալ երկրին բարեկարգութիւնը հաստատուն պահելու համար:

Մոսիւ Օքօնէլը այս որոշմանը դէմ ատենաբանութիւն մը ընելով մէկ մեծ ժողովի մը մէջ՝ ըսաւ. թէ կառավարութեան այս նոր կարգադրութիւնը փոխանակ Իռլանտայի աղմուկները դադրեցընելու քաղաքական կռիւ մը պիտի յարուցանէ նոյն երկրին մէջ. ուրեմն եղեռնագործութիւնները և արիւնահեղութիւնը աւելի պիտի շատնան Իռլանտայի մէջ եղած չքաւորութեանց պատճառաւ, և գիւղացիները տառապեալ թշուառներն են, որոնք չեն փախնիր այսպէս խստիւ և անգթութեամբ վարուիլ նոյն երկրին բնակչացը հետ, որոնք արդէն մեծ խղճութեան և դժբաղդութեան մէջ են":

Առևտրոյ փոքր ատեանի նոր օրէնքները դեռ չորոշուեցան, և որոշելու հիմակուհիմայ երկիւղ գրեթէ չկայ Անգղիոյ մէջ. Լորտերուն խորհրդարանը, կըսենայ թէ դէմ կենալու է յիշեալ կարգադրութեանցը, կամ թէ

բայեցւոց ատենը, իր օխտը զաւակը մարդասիրութեան տարաւ, որք շուտմը մեռան՝ լմնցաւ: Իսկ հիմայ զաւակ խեղճութիւն ու չքաւորութիւն քաշելու մարդասիրութեան կրնամնոն կար, որուն վերջը չկայ... այսպէս հեկեկալով տուն հասաւ:

Պէտք է որ մէկը ունեւոր ըլլայ, որ ատէն գոռնայ իր ցաւը լալու. իսկ աղքատը՝ պէտք է որ իր հոգիին մարէ: Այսպէս ալ սա խեղճ կնիկը, թէպէտև անօթի մնաց, այլ ո՛չ էր կախ կախ անձարակ մը. որ սա ամէն ձախորդութիւնները՝ չկըրցան զինքը ընկճել և յուսահատցնել: Արծունքները սրբեց՝ որ աչքերը մթնցուցեր էին. տղաքը առջևը առած սանտրեց շտկեց, հագցուցին տուաւ, (ճորէքէն) գինացը առաւ և իլիկը ձեռքը, և սկսաւ մանածը մանել գիշեր ցորեկ. —Եւ իմ պարտքս կընեմ կըսէր. մնացածը Աստուծոյ կըթողում. թող ընտոր գիտէ ինքը հոգայ: Դրացիները սկսան զարմանալ, զի չէին տեսներ քանի առգին անդին երթալ գալ լալկանի պէս ցաւ պատմել, դուռ ցացընել, կամ դուները բռնել պաղատելու պէս որբերով՝ հաց մուրալ, այլ տանը մէջ խափանած կըքանէր կըտաւէր. և տղաքը սա օրի խելօք կըպահէր: Այս խաղաղը բերնէ բերան տա-

րածուելով. մէ որ կըլլէր մեծ կրկածներ. թէ ինտո՞ր կնիկ մը այսքան ցաւերու կսկիծներու մէջ բերանը կըպղած նստի վար:

Այս զրոյցները կամաց կամաց հասան քանի մը ողորմած սրտի մարդոց ականջը, որ եկան տեսան սա գործունեայ (ճէօսր) որբեւայրին. և գթացան. և իրմէն ուզեցին մէկը սա որբը, մէկալ միւս որբը, որ տանին իրենց տուներնին հոգեզաւակ ընեն կերցընեն հագցընեն և պէտք եղածը իրենց որդիներնուն պէս: Իսկ այսպէս չորս մեծցած տղքին՝ մանչ տեղաւորեցան. բայց մէկալ երեք պզտիկները մօրերնուն վրայ մնացին և ինքը նոյն մայրական սիրով և գթով զանոնք կըհոգար:

Դանք հիմայ մեր պզտիկ Անտոնին որ օրէ օր կըմեծնար, և կարդալու գրելու և ուսման մեծ փափաք կըցընէր, խաղալ վազել ցատկել պարապ ատեն անցընել՝ որ տղոց բնաբանն է, իրեն դէմ կուգար՝ չէր ուզեր. իր ծերունի ուսուցչէն կըսեւէր տասն տասն կուգար զաս տեսնալու և մօրը քիչ մը բան կուտար, և աւելի չէր կրնար. վասն զի սա յարգելին՝ գլուխը ալ շատ աղքատներ և կարօտներ ունէր հոգալու. և ծանր զբաղմանց մէջ ըլլալով՝ իրեն պզտիկ սանին՝ աւելի

ուսումնեանութիւն մը չէր ընէր: Բայց երբոր օր մը իր հետը երկնիկէ խօսելէ ... տեսաւ որ սա իր պզտիկ անը. իր սարքէն վեր՝ խելք և ուշիմութիւն կըցընէր պատասխանելու ատենը. և հրաշալի մտաց յանձնառութիւն մը և պարկեշտութիւն ունենալ: Աս փորձելու և աղէկ մը ճանչնալու համար բռնաւորը՝ թէ Անտօնը թող իմ տունս գայ, քովս մնայ ուսանալու իր տունը. և սկսաւ դասաւ և սորվեցնել աղէկ կարդալ, և անխափան մաքուր գրել և օրինակել. քերականութիւն, թուաբանութիւն, և այլ առաջի աստիճանի գիտելիքներ որ տղոց գլխուցը անխտրաբար կըդնեն: Աս ամէն ուսմունքը իր սուր յիշողութեամբը, և բնական ծուլութիւն չընելով, քանի մը ամսուան մէջ Անտօնը գոց բերան սորվեցաւ: Տես հիմայ ան յարգելի ծերահօրը ուրախութիւնը, որ այսպիսի խելօք խելացի սան մը ունեցաւ. որուն վրայ յայտնի նշաններ կըտեսնար, որ բարձր աստիճանի գիտութեանց առհմանեալ հոգի մը ունի. ուստի նստած եղած տեղը սկսաւ սա իր սանին գովութիւնը զրուցել ամէն հարց և մարց, և ծայլ տղոց գիմացը՝ բարի օրինակ դնել:

Օր մը քաղաքին գօլէճին հոգաբարձուին հետ խօսելով՝ սա իր հրաշալի սանին վրայ խօսք

մծ փոփոխութիւններ ընել տալու է ։

Կոստանդնուպոլսոյ Մեսենճէր լրագրին նայելով Անգղիոյ Վեհափառ Թագուհին այս տարի կիտալու է Փարիզ այցելութեան երթալու, ինչպէս որ առաջուց որոշուած էր ։

ԳԱՂՂԻԱ

Փարիզ, 2 մայիսի ։

Քաղաքական մերօրերեալ մեծ գիպուած մը պատահեցաւ սասնեհինգ օրէ 'ի վեր Վեհափառ Թագաւորին առանձնութիւնը ամսոյս 1ին ըստ Լատինեցւոց կատարեցաւ սովորական հանդիսիւ ։ Բարձրագապատիւ Իպրահիմ փաշային (որ գրեթէ սասնեհինգ օրէ 'ի վեր Փարիզ կըգտնուի իր բազմաթիւ պաշտօնատարներովը) մեծ պատիւ և յարգութիւն եղաւ կառավարութեան կողմանէ, և ամսոյս 13ին ներկայացաւ Լուի Ֆիլիփ Թագաւորին, որ արժանաւոր մեծարանօք և մարդասիրաբար ընդունեց զինքը ․ նմանապէս պատիւ ունեցաւ ներկայանալու արքայական գերդաստանին ։ Վեհափառ Արքան բարեհաճեցաւ պատուել զբարձրագապատիւ Իպրահիմ փաշան հրաւիրելով զինքը հացկերոյթի, ուր բոլոր ներկայ էին արքայական գերդաստանին գրեթէ բոլոր անդամները ․ նմանապէս Թագաւորը և Թագուհին ։ Իպրահիմ փաշան Թագաւորին ձախ կողմը նստաւ․ աջ կողմը Սալէրնի իշխանուհին նստած էր ։

Բարձրագապատիւ Իպրահիմ փաշան պատիւ ունեցաւ նաև ընդունելու 'Նորին Վեհափառութեան ձեռքէն մեծ հանդիսիւ Պատւոյ Լէգէոնի (Լէժիոն տօնէօր) մեծ նշանը, 'ի ներկայութեան արքայական գերդաստանին և բազմաթիւ երևելի պաշտօնատարաց ։

Իպրահիմ փաշան մայրաքաղաքիս երևելի և հետաքրքրական տեղուանքը կըպտըտի ամէն օր և կառավարութեան գլխաւոր գործակալաց հետ կըտեսնուի շարունակ․ որոնցմէ քանի մը երևելի անձինք հացկերոյթի հրաւիրեցին զինքը ։ Յիշեալ Բարձրագապատիւ փաշան խիստ գոհ եղաւ գաղղիացւոց Թագաւորին և անոր առանձնական իշխանաց մարդասիրական հիւրասիրութենէն, որուն յիշատակը, երկբայութիւն չկայ թէ անջինջ պիտի մնայ միշտ 'Նորին Բարձրութեան մտքին մէջ ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Այս պզտիկ տէրութեան վիճակը գրեթէ միշտ միևնոյն է․ այսինքն զժբաղդութեան և ձախորդութեան մէջ կըգտնուի․ քանզի միաբանութիւնը և համաձայնութիւնը գիտես թէ, որ ըստ օրէ կըհեռանան յիշեալ երկրէն․ որուն քաղաքական երևելի անձինքը միշտ հակառակ են մէկզմէկու հետ․ և իւրաքանչիւրը մէկ կողմ կըքաշէ ու կուզէ որ իր խօսքը առաջ երթայ, և թէպէտ ազգասիրական և հայրենասիրական ոգի շարժել կըձևանան, սակայն իր բուն գիտաւորութիւնը ամենևին այն չէ, ինչպէս որ փորձիւ կըտեսնենք ։

Մոսիւ Գոլէթինի բարեկամները միշտ կըգովեն զյիշեալ առաջին առանձնական իշխանը, որուն յանձնուած է առ այժմ կառավարութեան ամբողջ․ այսու ամենայնիւ ուրիշներն ալ կըպարսաւեն զանիկայ ինչու որ կարող չեղաւ, կըսեն, ազգին երևելիները բոլոր կարի միաբանելու, այլ ընդհակառակն անմիաբանութիւնը և անկարգութիւնները իր օրով ևս աւելի շատցան, և որ աւելի ցաւալի է, պաշտպան իրեք մեծ տէրութեանց մէջ եղած Յունաստանի վրայօք համաձայնութիւնը աւրեց, Գաղղիոյ տէրութեան խորհրդոցը միայն հետևելով ։ Ասոր հիման Ռուսիան գրեթէ այժմ չհամարիր Յունաստանի կառավարութեանը բարեկամական խորհուրդներ տալ, և նպաստաւորաց ըլլալ անոր բարգաւաճմանը ։ Իսկ Անգղիան հրապարակաւ կըյայտնէ իր դժգոհութիւնը մոսիւ Գոլէթինի քաղաքական ընթացքին դէմ ։ Այս օրինակ ըլլալով առ այժմ Յունաստանի կացութիւնը, յայտնի է որ հասարակաց անդորրութիւնը և տէրութեան բարեկարգութիւնը ամենևին հաստատ չկրնար ըլլալ, և ոչ ազգը կրնայ յառաջադիմութիւն ընել․ այլ ընդհակառակն կառավարութեան գործքերը խիստ ծանրութեամբ և դժուարութեամբ կըքալեն, և անկարգութիւններ ու չարագործութիւններ միշտ անպակաս են, մանաւանդ ներսի նահանգաց մէջ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա, 17 մայիսի ։

Կալկաթայու նորահաստատ Արշարունեան Ընկերութիւնը պատիւ ընելով մեզի իրեն գործակալ անուանել զմեր նուաստութիւնս այս կողմը, կըխնդրէ մեզմէ որ ջանանք ազգասիրաբար ստորագրող գտնել յիշեալ ընկերութեանը, և անոր Ազգասէր անուն օրագրին, որպէսզի օժանդակութեամբ հայրենասէր հայազգի երևելեաց որ ըստ օրէ յառաջ եւ ծաղկի Արշարունեան օգտաշատ ընկերութիւնը 'ի պայծառութիւն ազգիս ։

Այսպէս քաջալերութեան և նպաստից արժանի է Հնդկաստանու մեր ազգակից ազնուականաց ազգասիրական եռանդը․ այսու ամենայնիւ շատ կըցաւինք որ առայժմ Իզմիրու հայազգի բնակիչները կարողութիւն չունին այսպիսի ուսումնասիրական միաբանութեան մը նպաստամատոյց ըլլալու, (թէպէտև հոգւով շատ կըցանկան) քանզի քաղաքիս սաստիկ հրկիզութենէն ետքը՝ դժբաղդաբար իրենք կարօտ եղան ուրիշներուն օգնութեանը ։ Բայց 'ի Կոստանդնուպօլիս գոհութիւն Աստուծոյ, երևելի Ամիրաներ ունինք, երևելի պաշտօնատարներ և ազգասէր պարոններ որոնց համար բան մը ըսել չէ տարին 24 ռուփի վճարել, որ նոր Ազգասէր օրագրին տարեկան արժէքն է ։ Ասոր երկբայութիւն չունինք թէ յազգասիրութենէ շարժեալ պիտի բարեհաճին, գոնէ Ամիրաները, 'ի նշան եղբայրսիրութեան ստորագրել մէյմէկ օրինակի համար ։

[…]ցաւ գովելով․ ան ալ ուզեց տեսնալ իր գովածը․ երբոր տեսաւ՝ հարցուց հարցմունքներ, […] առաջին գիտնալու ուսմանց վրայ․ և տեսաւ որ Անտոնը ջրի պէս կըզուրցէր և համընթաց […]ցածին պատասխանը․ Իսկ անոր միտքը […]ելու համար՝ քանի մը բարձր ուսմանց խնդիր հարցուց, որ Անտոնը տակաւին դաս չէր առած, տեսաւ որ չափէն 'ի վեր ձգտումն և […]գամանք անոնց վրայ կըցուցնէր ։ Զարմացաւ […] աղաւեցաւ առ որբին վրայ, և ըսաւ կնոջը, Թող որ հոս մեր գօլէճը գայ սորվի, ես […]ալ իրեն երկրորդ հայր կըլլամ ։

Յարգելի կնքահայրը առաւ տարաւ Անտոնը իր […] տունը, և ուսումնական խոսքեր տալով ըսաւ […]ոլոյդ՝ քաղաքիս գօլէճը պիտի մտնայ սորվելու […]ր որ գիտես, թէ իշխանաց և մեծամեծաց […] կըսորվին և կըկրթուին, և հոն մանուկ տղայ […] հարկէ ըլլար ևս, որ հետևիլին կարգ կարգ […]կեղէն հագնելիքներ, ինչպէս շապիկ փարտիկ, […] շատ կերպ լաթեր պէտք է որ ունենաս, […] ամէնէն առաջ քանի մը հազար ղուռուշ․ բայց […] բնաւ ին հոգ մի ըներ ատոնց համար ։ Ես […]ած պատրաստ է․ մենք ձայր կըտեսնենք ։ Հիմա […] Անտոնը մէկ երկու օր քովս կենայ, երկուշաբթի ես կուգամ զանի կառնեմ կըտանիմ գօլէճը ։ Միրոք Թունոս եղաւ խեղճ որբ փարդիին առ անկարծելի ուրախական խօսքը լսելով, և արցունքը աչքերը շնորհակալ եղաւ իր բարերարին ։

Մայր ու տղայ երբոր մինակ մնացին, մայրը ձեռքէն բռնեց բուն առաւ Անտոնը․ և վրան գլուխը շոյեց, ճակատը պագաւ, և գանգուր մազերը շոյելով կընայէր վրան մտմտալով, թէ ան մեծամեծաց գօլէճին մէջ պիտի մտնէ՝ ուր քաղաքիս տղաքը, և բոլոր մեծամեծաց և ազնուատոհմից զաւկները կըսորվին ամէն բարձր ուսմունքները․ հոն տղաս իմաստուն գիտուն պիտի ըլլայ... ո՞վ գիտէ, կարելի է որ փաստաբան մը, ատենապետ մը ըլլայ տանիք... չմտածեր մի որ հայրը ալ ըլլար տեսնար ։— Անտոնն ալ մայրը երեւակայէր անոր չին նայելով մը կըսէր, ատոնք բանք մայրիկ որ ես պիտի մեծնամ․ ես խօսք կուտամ որ իմ ջանքովս ամէն հարկաւոր գիտութիւնները և խելացութիւնները պիտի սորվիմ հոն, և մայրիկ ըլլամ, մայրս մէջ մնամ․ և փառքերով քեզի պիտոր տամ, որ ալ այսպէս չյոգնիս՝ բան չընես ։

Օրը եկաւ յարգելի կնքահայրը եկաւ Անտոնը գօլէճը տանելու համար․ մայր ու տղայ կէսմը ուրախ՝ որ այնպիսի պատուաւոր տեղ պիտի մտնայ, կէսմը տրտում, որ իրարմէ պիտի զատուին բայց մէկ մխիթարանք մը ունէին, որ ըստ սովորութեանը գօլէճին, ամիսը հեղմը չորեքշաբթի կըննար գօլէճէն ելլալ Անտոնը և տուն գալ մայրը տեսնելու․ ուստի պագրելով զատուեցան, և եկաւ գօլէճը կնքահօրը հետ․ ուր հագուեցաւ ուսանողաց հագուստը և գնաց մտաւ ։

Հոն ալ իր ուսումնասիրութեան փափաքանացը՝ ալ ինչ կըպակսէր, խելացի վարպետները կըկին կրկին, ուսմանց գիրքերը լեցուն չորս դին, կուզէր սանկ բոլորը մէկէն կըլլել․ բայց պէտք էր որ կարգով և վարպետով առաջ քալէ, ուստի իր արթուն սուր մտքովը իր առած համարը՝ այնպէս կըսորվէր կըսէրտէր, որ բնաւ ին միտքէն չէր ելլեր, շարունակ կըկարդար և կըգրէր անօթի ծարաւ խըրը պէս հոգին կըշատցընելու ։ Եւ այսպէս քանի մը ամսուան մէջ՝ իրմէն տարիով առաջ եկողները անցաւ․ բոլոր վարպետները զարմացընելով, և անոնց զինքը սիրեցընելով ։ Եւ ո՞ր վարպետն է աշխարհիս երեսը ամէն ազգաց մէջ, որ այսպիսի ուսումնասէր խելօք աշակերտը չսիրէ․ և հօրը մօրը երնէկ չկարդայ ։

(պիտի շարունակուի ։)

Ցիշեալ օրագրին՝ ստորագրողաց անուանքը հետզհետէ պիտի հրատարակեմք Արշալոյս Արարատեան մէջ. առայժմ մեծապատիւ Յուսուփեան Պետրոս ամիրան և ազնուամեծար Արէլեան Գրիգոր աղան որ 'ի Թրեստ, բարեհաճեցան ստորագրելու մէյմէկ օրինակի համար:

Արարատեան Ընկերութեան գրած մեծարելի նամակը արժան կըհամարիմք հրատարակել 'ի տեղեկութիւն բարեսէր հասարակութեանը:

Ազնիւ Պարոն Ղուկաս Գ. Պալթազարեան.

Կալկաթա, 4 ապրիլ 1846:

Հաստատութիւն և նպատակ ընկերութեանց 'ի սկզբանէ և այսր յառաջադիմութիւն և յօգուտ ընդհանուր ազգին վերաբերեալ Հայեաց յԵւրոպիա երկու հարիւր ամօք յառաջ. և այժմ, և տե՛ս թէ ազգի ազգի միաբանութիւնք և փոխադարձ նպաստքն ընկերութեանց յո՛ր աստիճան առաւելութեան յո՛ր փառաց շուք փայլչութեանց ամբարձին, Եւ կարի յերեւելի, զի զոր անուանի է միում, գիտութեան ճանապարհի և հնչմանց բարձրութեան: Հայեա՛ց ցնծութեամբ առնենք, և 'ի միաբանութիւն ազգիս մերոյ 'ի սկզբա սկզբա: Ջանան առաւել յառաջ խօսէին և քահանայք մեր յեկեղեցական պաշտամանս իւրեանց 'ի տաճիկ բարբառ 'ի մեծն Պօլիս եւս, բայց անտի՝ և այսր 'ի ձեռն մեղուաջան քրտանց պէսպէս միաբանութեանց ազգասէր և ուսումնասէր մերազանց, ո՛չ միայն գաղղիաց բազմագան յուսուցանել զեզուն Աստուածախօս, այլ և պէսպէս կարգք քաղաքականութեանց և արուեստից պայծառացեալ տարածեցին զլոյս շնորհաց և գիտութեանց յընդհանուր ազգ մեր:

Սոյա չքնաշխարհիկ օրինակին հետեւելով, և մեք 'ի Հնդկաստան բնակեալ նախահարց երբեմն ազգասէր եռանդն մտաբերելով՝ որ 'ի վերջին ժամանակս համարեա՛ թէ խափանեալ էր, քանի մի ազգի սէր և երախտիք ճանաչող անձինք միաբանեցան և հաստատեցին զԱրարատեան Ընկերութիւն, որոյ "Ազգասէր" լրաթուղթս յուսամք մինչ ցարդ առեալ լիցի ազնուաշուք յարգութեան ձերոյ զլիակի ծանօթութիւն առ այն թէ չէ՛ք այլ նպատակ սորա, քան եթէ միայն գրաւորական օգուտ համօրէն ազգիս մերոյ. Բայց որովհետև ազգային օգուտ առնել, որպէս ամենայն ոլջախոհ հայկազունն կարող է գիտել խմասարիել, երկուց կամ չորից գործ չէ, այլ մանաւանդ կարօտ է ձեռնտուութեանց և նպաստից ընդհանուր ազգին, վասն որոյ համարձակեցաք ընտրել զՁեզն զքեզ 'ի գործակից Արարատեան Ընկերութեան: Որպէս զի ջանասցես ամենայն կերպիւ յայտնել գերապատուելի հասարակութեան տեղւոյդ զմեծութիւն օգտիցն՝ որ յառաջ գալոց են յայսպիսի ընկերութենէ, և զմեծութիւն կարօտութեանցն որք պիտին առ 'ի հաստատուն և շարունակ տարածութիւն այնր օգտից:

Վասն որոյ խնդրեմք 'ի յարգելւոյդ զի շնորհս արարեալ յօրինեսցես զստորագրութեան թուղթ մի 'ի մասին ազգասէր օրագրիս նորահերս գրադարանին և նորատիպ գրեանց և մատուցանել բարեհաճութեան ազգասիրաց տեղւոյդ, եւս և այդոցիկ կողմանց, անշուշտ հաւատալով որ իւրաքանչիւր ոք ջերմերիս և ազգասէր եռանդեամբ ունի մատուցանել մեր մատաղ ընկերութեան իւր քաջալերութիւնն: Որովհետև կայցէ ընկերութիւնս հանապազօր վառեալ տարածել զօգուտ ազգին 'ի սպրծանս փոքրիկ հասարակութեան մերազնեայց բնակելոց 'ի Հնդիկս:

Ընկերութիւն մեր շնորհակալու սրտիւ ընդունի որ ոք պարգև կամ ստորագրութիւն 'ի մասին ամենայն վերոյիշատակելոց, թէ ուղղակի գրութեամբ առ մեզ և կամ միջնորդութեամբ իւրաքանչիւր ազգասէր անձին գործակալաց զոր ունիցին աստ:

Կալով Ձեամ ազնիւ պարոն.

Ամենախոնարհ ծառայ քո

Պ. Սարգսեանց

Ատենադպիր Ա. Ընկերութեան.

Լիբանանու գործոց կարգադրութեանը համար Բարձրագոյն Դրան կողմանէ խրկուած հոգաբարձուները Շէքիպ էֆէնտին և Իմին փաշան մայիսի 7ին Պէյրութէն հասան Իզմիր Բէյթ Շէֆէր ըսուած ծովանեան շոգենաւով:

Ցիշեալ երևելի պաշտօնատարները իրենց զգուշութեան պայմանաժամը, անմիջապէս պիտի շարունակեն ճանապարհորդութիւննին Կոստանդնուպօլիս դառնալու համար:

—Բաղտատու զինուորական կառավարիչ Օսրիֆ Մուստաֆա փաշան տակաւին քիչ մը ժամանակ Կոստանդնուպօլիս մնալ հարկաւորելով, անոր տեղը փոխանակ Ալի փաշան բարձրագոյն հրամանաւ եկաւ Իզմիր. ուրտեղի առժամանակեայ զինուորական կառավարութիւնը յանձնուած է անոր:

—Վերակի առաւօտուն հայազգի խեղճ անձ մը դիակը գտնուեցաւ Իւնջի Պաղչէսի ըսուած գետին մէջ. ուրտեղ խեղդուած էր առանց յայտնի ըլլալու թէ ինչ կերպիւ: Այս դժբաղդ անձին վրայ քանի մը ամիսէ 'ի վեր խելագարութիւն եկած էր:

—Անցած երկուշաբթի օրը քաղաքիս Քառանթինայէն կանոնաւոր զինուոր մը փախչելով Առողջութեան կառավարութիւնը անմիջապէս հրաման ըրաւ որ Իզմիրէն, թէ ցամաքաւ և թէ ծովային ճանապարհաւ մարդ մը դուրս չելլէ, և քաղաքը մինչև ութ օր զգուշութեան տակ մնայ. քանզի մինչև այն օրը պիտի լմննար Քառանթինայէն փախած մարդուն զգուշութեան պայմանաժամը: Եւ այս պատճառաւ շաբաթական շոգենաւն ալ որ այս առաւօտ Կոստանդնուպօլսէն հասաւ, հաղորդակցութիւն չունեցաւ քաղաքիս հետ. այլ միայն նամակներ առնելով կրկին մեկնեցաւ այս իրիկուն յիշեալ մայրաքաղաքը դառնալու համար:

Ամէն կերպ հարկաւոր և ազդու միջոցները 'ի գործ դրուեցան յիշեալ փախչող զինուորը ձեռք ձգելու համար, ուր որ կըգտնուի.

—Ճիշդ հաշիւներէ առնուելով յայտնի եղած է, թէ 1845 տարուան մէջ Անգլիայէն դուրս ելած զանազան ապրանաց գումարը 185 միլիոն 782 200 ղուրուշի հասեր է. և այս ապրանքները հետևեալ երկիրները խրկուեր են, այսինքն.

Անգլիա	70.343.600
Աւստրիա	30.560.900
Գաղղիա	29.295.500
Թոսքանա	9.613.300
Յունաստան	2.680.920
Պէլճիգա	1.422.800
Ռուսաստան	10.178.900
Տաճկաստան	27.518.380
Թունուզ և Ճէզայիր	4.167.900
ընդ ամէնը ղուրուշ	185.782.200

Իսկ նոյն տարուան մէջ Անգլիա մտած ապրանաց գումարը 145 միլիոն 299,800 ղուրուշի հասեր է. և այս ապրանքները հետևեալ երկիրներէն խրկուեր են, այսինքն.

Անգլիայէն	48.762.100
Աւստրիայէն	19.882,700
Գաղղիայէն	18.361,000
Թոսքանայէն	9,259.400
Յունաստանէն	3.975.500
Պէլճիգայէն	771.800
Տաճկաստանէն	27.523,700
Ռուսաստանէն	10,027.200
Թունուզէն և Ճէզայիրէն	6.936.400
ընդ ամէնը ղուրուշ	145.299.800

Գաղղիարէն օրագրի մը մէջ հետևեալ յօդուածը կըկարդացուի:

"Մօսիւ տը Թափիէ անունով մեկը խիստ պատուական գիրք մը հրատարակեց, որուն խորագիրը Գաղղիա և Անգլիա դրած է. Այս գրքին մէջ հեղինակը յիշեալ երկու ազգաց բարոյական և ֆիզիքական բաղդատութիւնը կընէ. որոնք խիստ դժուար աշխատութիւն մըն է: Քանզի ոչ թէ քիչ կամ շատ ճշգութեամբ միաձայնաբանական տեղեկութիւն մըն է այս, այլ յիշեալ երկու մեծ ժողովրդոց եւական կացութիւնը օրինաւոր կերպիւ կըցուցանէ, անոնց ամէն մէկուն կարողութիւնը ստորագրելով: Այս կարողութեան աղբիւրները կըհարկաւորի քննել, ուստի որ յառաջ կուգան. բաժանելով զանոնք 'ի բարոյական կարողութիւն և 'ի նիւթական կարողութիւն: Բայց պէտք է գիտնալ, թէ առաջինը՝ երկրորդին հետեւութիւն ըլլալով, անհրաժեշտ պարտաւորութիւն մըն նախ այս երկրորդիս վրայօք խօսիլ:

Ահա քանի մը բաղդատական օրինակներ նիւթական կարողութեան վրայօք.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ: Հեղինակին գրածին նայելով Գաղղիոյ բնակչաց թիւը 1841ին, (որ ժամանակ եղաւ վերջին աշխարհահամարը,) 34 միլիոնի կըհասնէր, և հաստատածներուն (քօլօնի) մէջ եղածները 37 միլիոնի. Նոյն թուականին մէջ՝ Անգլիոյ միացեալ երեք թագաւորութեանց ժողովրդոց թիւը՝ 27 միլիոն էր, և հաստատածներունը 152 միլիոն:

Այս առաջին բաղդատութիւնը մէկէնմէկ յայտնի կըցուցընէ ամենամեծ տարբերութիւնը որ պիտի յառաջ գայ ասկէց՝ յիշեալ երկու ժողովրդոց նիւթական ազդեցութեանը համար:

ՍՆՈՒՆԴ: Աւելի մեկ զանազանութիւն մըն ալ կըտեսնուի այս երկու ժողովրդոց ուժեղութեանը վրայ, անոնց սնունդին եղանակէն: Գաղղիացին, մէկմէկու վրայ միջին հաշուով հացի երեք 40՝ լիվր (13ու կէս օխայ) միս կուտէ տարին, իսկ անգլիացին ընդհակառակն 100 լիվր (34 օխայ):

ԿԱԼՈՒԱԾՔ (միւլք): Գաղղիոյ մէջ 4 միլիոն հազար կալուածքի տէր մարդիկ կան. իսկ Անգլիա միայն 200 հազար: Գաղղիոյ 34 միլիոն բնակիչներէն 20 միլիոնէն աւելին երկրագործութեան վրայօք կըպարապին: Բայց Անգլիա՝ 27 միլիոն բնակիչէն 9 միլիոնը միայն այս գործին կըհետեւին:

ԱՌԵՒՏՈՒՐ: Այս երկու տէրութեանց մէկ մտած վաճառքները և անկէց ելածները մէկմէկու հետ բաղդատելով, կըտեսնուի, թէ Գաղղիա մտած մէկ տարուան ապրանաց արժէքը 90 միլիոն աւելի է քան անկէց ելածը: Իսկ ասոր հակառակը՝ Անգլիայէն տարուան մը մէջ դուրս ելած ապրանաց արժէքը՝ 460 միլիոն աւելի է, ներս մտածէն.

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

Այս Օրագիրը երկու շաբաթը անգամ մի կըտպուի. տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 ղուրուշ է կանխիկ (փէշին) տալու պէտք կրնայ ստորագրուիլ.

Իզմիր օրագրութեան տպարանը:

Կոստանդնուպօլիս պզտիկ Նոր խանը Աղաթօնեան Միհրտատեան աղային գրատունը:

Պրուսա Քաղաքչեան Մաթէոս ու Գրիգոր աղայից քով:

Աղէքսանդրիա Եւսուֆեան Գէորգ աղային քով:

Գահիրէ Եղիազարեանց Մ. Ալէքսան աղային գրատունը:

Յոպպէ Բրուտեան ու Մկրտիչ Նահապետեան Ամիրեան հետ

պատրոն Սրապիոնեան աղայ Յակոբին գրատունը:

Թիֆլիս Արէլեան Գրիգոր աղային գրատունը:

Կարին Յովհաննէսեան Սարգիս աղային քով:

Պօլսոյ Անգլիոյ ...

Բեյրութ Գ... Աւագեան Ս... աղայ Ա...

Թիֆլիզ Կարապետեան ...

Դուրեժ Շէկ...

Պ...

Կալկաթա պարոն Փ. Ա. Գէորգեանին գրատունը:

Մանչեստր ...

Մ...

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ